

Цър. вѣстникъ
излиза всѣка седмична
приложението четири
пкти въ годината

Годишно
Църковно
при
за България
за странство 10

ЦЪРКОВЕНЪ ВѢСТНИКЪ

11 Варна

СЕДМИЧНО ИЗДАНИЕ

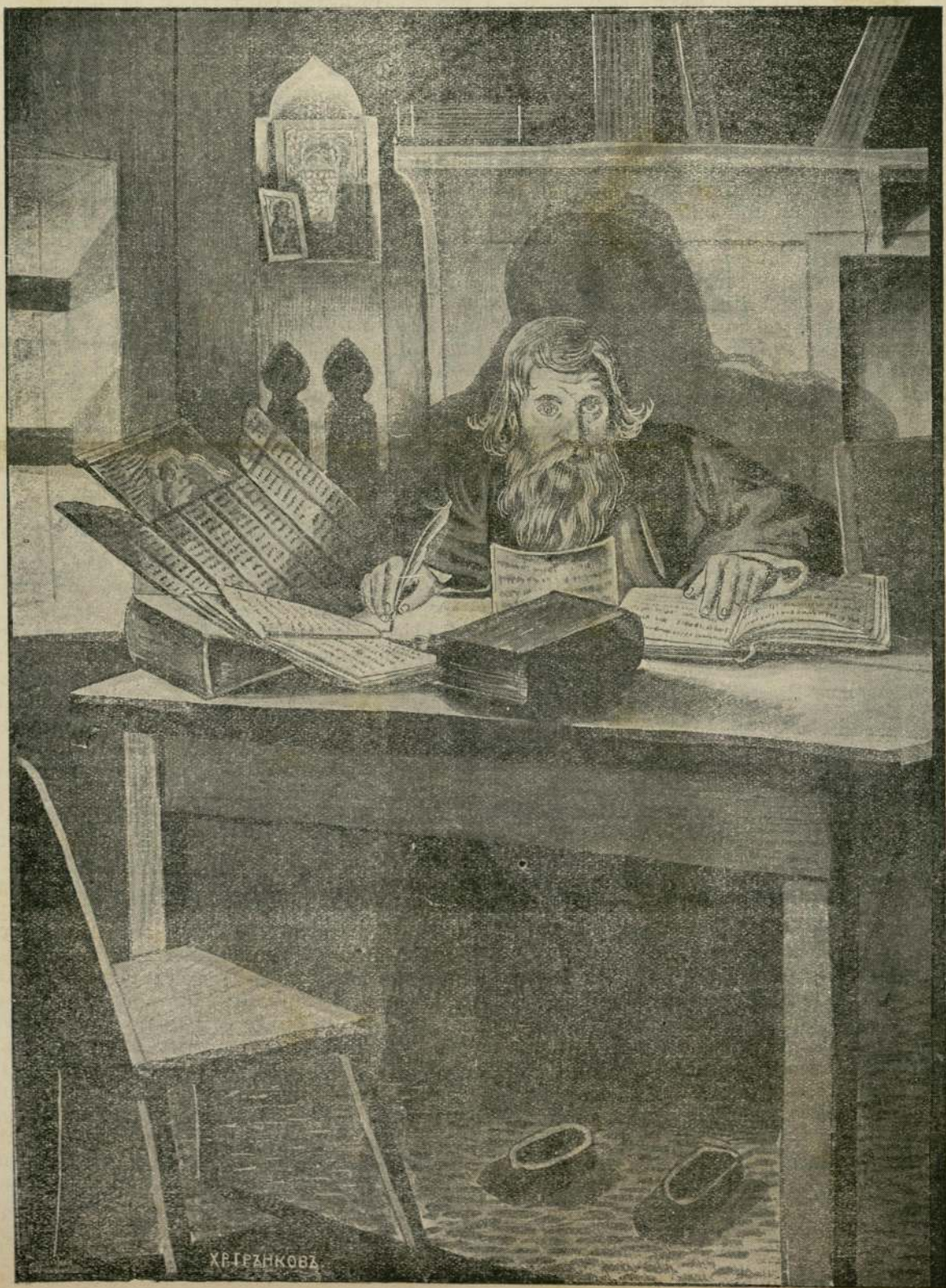
свещ. Стефанъ Ганчевъ

Доникойтъ е годи-
шенъ и
всѣкога прѣдплатенъ
Всичко
де
Лаша
20 ст.
рмонъ
орение по
писма не се
ръкописи
въ седмичното издание
не се повръщатъ

Вдинъ брой 15 ст.

Иеромонахъ Панаей Хилендареки

ХРИСТАНКОВЪ

Д. Мишевъ.

150-годишнината на Паисиевата история.

Началото на осемнадесетото столѣтие било най-тежкото врѣме за нашия народъ. То било за него врѣме на агония и на несъзнание. Нашиятъ народъ се намиралъ прѣдъ неминуема гибелъ. Той билъ обреченъ на изчезване Загиналъ за историята прѣзъ 14 столѣтие, той загивалъ прѣзъ осемнадесето и за географята. Мракъ покривалъ българската земя. Българския народъ, културенъ вождъ нѣкога на югоизточното славянство и страшилище за Византия, отдавна билъ умрѣлъ въ своитѣ градове въ лицето на първенцитѣ си, които не знаели нищо за миналото на свѣето отечество. Признакъ на животъ давала гукъ-гамъ масата селяни, която останала да живѣе само съ единъ езикъ. Ала тя нѣмала ни центръ културенъ, ни връзка, ни отечественъ идеалъ.

Минутитѣ били грозни и страшни. Българскиятъ народъ билъ надъ бездната, която е погълнала толкова народи. Въ тѣзи страшни дни, въ които нашиятъ народъ доживѣвалъ сетнитѣ си минути, се разнася отъ висотитѣ на Атонъ спасителенъ гласъ. Той билъ като трѣбния оня гласъ, за който говори Писанието — гласъ, който извиква отъ смъртъ на животъ. Въ този гласъ, тѣй наврѣменъ и тѣй спасителенъ, били събрани всички болки и стонове на агониращия български народъ, както и всички трепети и всичката любовъ на великата душа, отъ която идѣлъ. Този гласъ билъ изразъ на най-благородни чувства и най-свѣтли моменти отъ миналото на народа, който нѣкога далъ книга и култура на славянитѣ, който създадъ редомъ съ грѣцката и латинската книжнина и славянска книжнина и който внесѣлъ славянския данъ въ сѣкровището на общечовѣшката култура. Това билъ гласътъ на Хилендарския монахъ Паисий. Този гласъ, наистина, билъ, както казва нашиятъ историкъ Дриновъ, като зиждителното слово, което се разнело надъ първоначалния хаосъ и сътворило свѣта. Той спасилъ и възродилъ погиващия български народъ. Той сътворилъ днешна България. Този гласъ, фонографиранъ въ бѣлѣжитата малка книжка, наречена *„История славеноболгарская о народахъ и о царехъ и святыхъ и о всѣхъ дѣлянія болгарскихъ, собрано и наредено Паисиемъ иеромонахомъ въ святѣи гори Атонскій отъ епархїи Самоковския въ лѣто 1762 на ползу роду болгарскому*, е прозвучалъ въ всички български крайнини. Той билъ не само изразъ на едното минало на българския народъ, но и на душа, която люби безумно народа си, и на вѣра въ правото на българския народъ и въ свѣтлото бждаще на неговото отечество.

Съ своята история о. Паисий хвърля искра на съзнание въ българския народъ. Тази искра била силна. Тя не е митологична. Тя не е като оная на Прометей, за която разправя митологията. Не, свѣтнала отъ устремнитѣ канари на Атонъ, тя излжатушва, като мълния, подъ българското небе, озарява българската земя, събужда чувствителнитѣ български синове низъ градове, паланки и села, прогонва мрака, окопитва народа и го очаровава съ величавитѣ моменти на неговото славно минало, което освѣтява. Това е истинско чудо въ осемнадесетото столѣтие. И това чудо е извършилъ скром-

ния атонски иеромонахъ Паисия, великия синъ на България.

Иеромонахъ Паисий не билъ мжжъ съ дълбока наука, не владѣлъ граматиката, не билъ и изкусенъ реторикъ. Ала той ималъ нѣщо по-силно отъ науката — чудодѣйното съзнание на отечественъ дългъ, нѣщо по-високо отъ правилата на граматиката — ужаснитѣ и черни патила на българския народъ, които иматъ свой езикъ и своя граматика, както и нѣщо по-омайно и по-убѣдително отъ изкусната и пламенна рѣчь на реториката — дълбока вѣра въ правото на българския народъ да живѣе и въ дълга да почне борба да се избави отъ всички свои потисници, духовни и политически. Той не молилъ за просторъ на дѣйностъ, но си създадъ такъвъ: светогорската келия била тѣсна за неговата мисль; той подиря просторъ за нея; той разкриля творческата си мисль въ всички крайнини на българското отечество. Той не дири срѣдства да печата книгата си: той самъ я прѣписва и прѣска. Той не чака ученици да дойдатъ на Атонъ при него: той трѣгва самъ изъ българскитѣ градове и си намира достойни ученици. Той не дири аудитория за своитѣ идеи: той си създава въ всѣки градъ такава и присажда идеитѣ си. Той не дири награди, почести, хвалби: смиренъ, скромнъ и благъ но самоотверженъ, както подобава на апостолъ на истина и на съзнание, той повдига душитѣ, събужда свѣститѣ и запалъ въ тѣхъ спасителния пламъкъ на съзнание, на дългъ и на любовъ къмъ отечеството. Той туря началото на възраждането. Той, най-сетнѣ, слага и основитѣ на днешна България, тѣй мила, слага основитѣ на третото българско царство, тѣй почитано днесъ отъ свѣта за своята културенъ успѣхъ и за своята внушителна мощъ на балканитѣ. Това чудо се дължи на Паисиевата книга, съ която се почва възраждането, дължи се на първата български история, която имаме откакъ свѣтъ свѣтува. На тази книга днесъ всички българи, свободни и несвободни, чествуватъ 150-годишнината, и прѣдъ очитѣ на свѣта изплащатъ своята данъ на признателностъ къмъ нейния авторъ.

Иеромонахъ Паисий, позволявамъ си да го кажа, е най-великиятъ българинъ отъ осемнадесето столѣтие насамъ. Той е наша гордость. Какво би била днесъ България, ако не бѣ гласътъ на Паисия, ако не бѣ неговата душа тѣй велика и неговото самоотвержение тѣй безпримѣрно? Ледени трѣпки побиватъ душата, като се помисли България прѣзъ онова врѣме безъ него. Паисий е великъ не съ своята наука, не и съ достоинствата на своята история, но съ чувствата и вѣрата на отечестволюбецъ, съ горчивитѣ но правдиви слова, които отправялъ срѣщо всички ония, които се срамували отъ рода си и езика си, — срѣщо всички първенци българи „отцеругатели“, съ доблестната защита на българския народъ срѣщо хулитѣ и гавритѣ на гърци, сърби и руси. Искате ли да схванете великата душа на скромния и благия хилендарски иеромонахъ, прѣдставете си го въ тъмната килия, какъ той, единъ буденъ между сонмъ българи монаси на Атонъ, оскърбенъ, огорченъ и обиденъ, прѣкарва цѣли нощи наведенъ надъ масата да се рови изъ миналото и да го рисува въ своята история; прѣдставете си го, какъ той единъ, съ жестоко огорчена душа, чувствува болѣзнено лютитѣ хули и отговаря на хулителитѣ, които се гаврятъ съ неговия народъ; прѣдставете си го въ градоветѣ, какъ, окръженъ отъ ученици, одисва славното минало на българския

народъ и какъ учитель и ученици, прѣнесени съ прѣхласъ въ далечното минало, се възпламеняватъ отъ най чистата и висока гражданска добродѣтель — отъ любовта къмъ отечеството! Има ли подвигъ на българинъ по великъ отъ този и душа по-любеща народа си и отечеството си?

А въ врѣмето, за което говоримъ, имало много българи, духовни и миряни, по-учени отъ Паисий, ала тѣ или не съзнавали народността си или пъкъ, малодушни и недостойни, срамували се отъ рода си и отъ езика си. Тѣ били безъ сърдце и безъ съзнание. Само велика душа, само гений може да се издигне надъ всички слабости надъ всички страхове, надъ всичко земно и да загърми съ езика на истината и правдата, само истински великъ мъжъ нарамва кръста и трѣбва да служи съ самоотвержение на народа си. Ето дѣ е величието на Паисий Хилендарски. Ето дѣ е и изворътъ на оня делиренъ ентузиазъмъ, съ който Паисиевитѣ ученици подемаатъ идеитѣ му и ставатъ тѣхни фанатични апостоли, като съперничатъ съ великия си учитель въ любовь къмъ рода си и отечеството си. На този ентузиазъмъ се дължатъ толкова славни имена въ периода на нашето възраждане. На него се дължи и безпримѣрния подемъ въ духа на българския народъ въ епичната борба, която почва за своето духовно и политическо освобождение. На него се дължи и веригата герои и мъченици, които пѣстрятъ съ подвизитѣ и имената си епопеята на възраждането.

Съ своята история Паисий сътвори цѣла школа. Ученицитѣ на тази школа сж идеини, свѣтли и самоотвержени мъже. Тѣ сж мили ратници съ безгранична любовь къмъ отечеството и безгранична омраза къмъ враговетѣ и потиснитѣ на народа. Всѣки отъ тѣхъ чувствува и страда съ народа. Всѣки носи въ душата си неговитѣ копнежи и живѣе съ тѣхъ. Всѣки носи границитѣ на отечеството не въ джеба си на карта, но въ главата си. Всѣки отъ тѣхъ е орлица, готова да се нахвърли да разкъса месата и да извади очитѣ на всѣкиго, който засегне или оспори кжтъ въ българското отечество. Всѣки знае на прѣсти българскитѣ крайници съ всички градове. Всѣки прѣписва историята на великия си учитель и я допълня. Всѣки очертава границитѣ на българското отечество, като подчертава на четета и на прѣсти му завързва да помни, колко български градове има въ Мизия, колко въ Тракия, колко въ Македония, колко въ Дардания и кои именно.

Чудно ли е слѣдъ това, че този духъ на подемъ, който се дължи на първата книга въ нашето възраждане, създава фаланга ентузиазирани до фанатизъмъ отечестволюбци, които, слѣдъ като извоюватъ правото на българското училище и възобновиха Българската църква, се хвърлятъ да извоюватъ и политическата свобода на отечеството? Тѣхниятъ подвигъ се знае. Той е подвигъ на ентузиазирани отечестволюбци. Почнатъ отъ тѣхъ, той се поде отъ велика Русия, която го увѣнчава съ успѣхъ. Безъ тѣзи ентузиазирани труженци, ученици на Хилендарския иеромонахъ, нито България би била днесъ това, което е, нито българския народъ би билъ респектиранъ факторъ на балканитѣ. А безъ великия Хилендарски монахъ тия ученици не би били само воля, не би били съ желѣзень характеръ.

Поклонъ прѣдъ духа на великия Хилендарски монахъ! Хвала и честь на апостола на истината, правдата и дълга. . . . Слава на народа и църквата, на които той е еднакво достоенъ синъ !.

Ив. Вазовъ.

Паисий.

„О, неразумие и юроде! поради чго се срамишь да се нарѣчешъ Болгаринъ? Или не са имали Болгаре царство и господарство? Ти, Болгариню, не прелъщай ли, знай свой родъ и явкъ;

Паисий (1762 г.)

Сто и двайсетъ годинъ . . . Тъмнини дълбоки!
Тамо въ днѣнъ горитѣ атонски високи,
Убѣжища скрити отъ лъжовний миръ,
Мѣста за молитва, за отдыхъ и миръ,
Дѣ се чува само ревѣтъ бѣломорски,
Или вѣчний шопотъ на шумитѣ горски,
Ил' на звона тежкий набожния звѣнъ,
Въвъ скромна килийка, потънала въ сънъ,
Единъ монахъ тъменъ, непознатъ и блѣденъ,
Прѣдъ ламба жумяща пишеше наведенъ.

Що дракаше той тамъ, умисленъ, единъ?
Житие ли ново? новъ ли дамаскинъ,
Зафанатъ отъ дълго, прѣкжванъ, оставянь,
И прѣдъ кандилото всрѣдъ ноцъ пакъ залавянь?
Поличби ли божий записваше тамъ?
Слова ли духовни измисляше самъ
За въвъ честь на нѣкой славенъ чудотворецъ,
Египтянинъ, Елинъ или Светогорецъ?
Що се той морѣше съ тоя дългъ трудъ?
Или бѣ философъ? или бѣше лудъ?
Или туй канонъ бѣ тежкъ и безуменъ
Наложень на него отъ строгий игуменъ?

Най-постъ отдѣхна и рече: „Конецъ!
На житие ново азъ турихъ вѣнецъ“.
И той фърли погледъ любовень, привѣтенъ
Къмъ тозъ трудъ довършенъ, подвигъ многолѣтенъ
На волята рожба, на бдѣнъето плодъ,
Погълналъ безшумно полвина животь —
Житие велико! заради което
Той забрави всичко, дори и небето!
Нига майка нѣжна първенеца свой
Той не е гледала, ни младий герой
Първитѣ си лаври, ни поетѣтъ мраченъ
Своятъ идеалъ новъ, чуденъ, свѣтлозраченъ!
И, кат' нѣкой древень библейски пророкъ,
Ил' на Патмосъ дивий пустинника строгъ,
Кога разкривали възъ гладката кожа
Тайнитѣ на мрака и волята Божя,
Той фърли очи си, разтреперанъ, блядъ,
Къмъ хаоса тъмний, къмъ звѣздниятъ святъ,
Къмъ Бѣлото-море, заспало дълбоко,
И вдигна тѣзъ листи и викна високо:
„Отъ днеска нататкъ българскитъ родъ
История има и става народъ!“

„Нека той познае отъ мойто списанье,
Че голѣмъ е той билъ и пакъ ще да стане,
Че отъ славний Будинъ до светий Атонъ
Билъ е припознаванъ нашиятъ законъ.
Нѣка всѣкой братъ нашъ да чете, да помни,
Че гърци сж люде хитри, вѣроломни,
Че сме ги блѣскали, и не единъ пжтъ
И за туй не можатъ нази да търпжтъ
И че сме имали царства и столици,
И отъ нашта рода светци и патрици;
Че и ний сме дали нѣщо на свѣтътъ
И на вси Славене книга да четжтъ;
и, кога му викатъ: „Българину!“ бѣсно,
Той да се гордѣе съ това име честно.

Нека нашъ братъ знае, че Богъ е великъ,
И че той разбира български языкъ,
Че е срамъ за всѣкой, който се отрича
Отъ своя си рода и при гърци тича,
И своето име и Божиатъ си даръ
Зафърля безумно, като единъ тваръ.
Горко вамъ, безумни, овци заблудени,
Съсъ грѣчка отрова що сте напоени,
Дѣто се срамите отъ вашия братъ
И търсите пища въ грѣчкия развратъ,
И ругайте грѣшно бащини си кости
И нашитъ нрави, че тѣ били прости!
Та не ваш'то племе срамъ нанася вамъ,
О безумни людѣе, а вий сте му срамъ!

„Четете да знаете, що въ стари години,
По тѣзъ земи славни вършили дѣди ни,
Какъ съ много кралства имали сж бранъ
И отъ царе силни зимали сж данъ,
И била велика българска държава;
Какъ свети Борисъ се покрѣсти въ Прѣслава,
Какъ е царъ Асѣнъ тукъ храмове градилъ
И дарове працалъ; кой бѣ Самуилъ
Дѣто си изгуби душата въ ада !),
Покори Дурацо и влѣзе въ Елада:
Четете и знаете, кой бѣ царъ Шишманъ
И какъ наш'то царство сториха го плянъ;
Кой бѣ Иванъ Рилски, чийто свети мощи
Съ чудеса се славятъ до тоя день йоще;
Какъ се Крумъ прѣславний съ Никифора би,
И изъ черепа му руино вино пи,
И какъ Симеонъ царъ Угритъ прогони.
И отъ Византия приема поклони
А той бѣше ученъ, философъ великъ
И не се срамѣше отъ своятъ языкъ
И кога нѣмаше кого да надвива
Той пишеше книги за да си почива.
Четете, о братя, да ви се не смѣятъ,
И вамъ чужденцитъ да се не гордѣятъ. . .
Нá ви мойта книга — тя е вамъ завѣтъ.
Нека се прѣписва и множи безъ четъ
И прѣска по всички поля и долини,
Дѣ българинъ страда, въздиша и гине.
Тя е откровенъе Божя благодать —
Младия прави мждъръ, а стария — младъ,
Който я прочита нѣма да се кае, „
Който знае нея много ще да анае.

Той мълвѣше тозъ мжжъ, въ килията скритъ,
Съсъ погледъ умисленъ, въ бждащето впитъ,
Който много *бдѣня*, *утрѣнни* пропустна,
Но пачето перо нивга не изпустна,
И противъ канонътъ и черковний звѣнъ —
Работи безъ отидхъ, почива безъ сънъ.
Тѣй мълвѣше, прѣди сто и двайсетъ годинъ,
Тозъ дивъ Светогорець, — за раятъ негоденъ.
И фърляше тайно прѣзъ мрака тогасъ
Най-първата искра въ народната сваятъ.

1882 Пловдивъ.

Иерод. Ефтимий.

Той служеше на идея жива.

Ходилъ въ една тъмна епоха единъ прѣгърбенъ калугеръ по българската земя и чель, говорилъ и раздавалъ за прѣписване една малка книжка на български езикъ. Намирали се богати хора — и тѣ били много — които го гледали и се чудили, какъ тѣй човѣкъ може да бжде дотолкозъ непрактиченъ и глупавъ, за да се не грижи да скрие нѣщо за черни дни и да излѣзе прѣдъ свѣта съ имотъ и име. Намирали се „умни“ хора — и тѣ били много — и се чудили, защо този човѣкъ ходи и разказва и учи за единъ простъ и забравенъ народъ и на единъ овчарски езикъ, когато далъ Господъ културенъ народъ, езикъ и литература по-достойни по минало и по настояще, за да имъ се посвѣти човѣкъ. Намирали се и „благочестиви“ хора, които се чудили, защо този добъръ нагледъ калугеръ е „забравилъ“ обѣта си да е далечъ отъ мира и отъ всичко мирско, е оставилъ Бога и монастира и се скита по грѣшния свѣтъ.

А прѣгърбениятъ калугеръ продължавалъ да не мисли за имотъ и име, да не търси „културното“ и да се скита по грѣшния свѣтъ. И спокойствие свѣтело въ взора му.

Той повтарялъ навсѣкждѣ все едни и сжщи прости думи:

— „Азъ излиха поревновахъ по рода и по отечество Болгарское и много трудъ сотворихъ собирати отъ различни книги и исторіи, дондеже собрахъ и совокупихъ дѣянїя рода Болгарскаго въ книжицу сію. . . Препишете исторїицу сію. . . и имѣйте ю да ся непогуби. . .

Мнится намъ наврѣмени, аки бы нерадилъ Богъ о насъ, аки бы всеконечнимъ забвенїемъ небрегаль о насъ; но не естъ тако. . . И мнится намъ за не всеконечно отвержено бысть отъ Бога и забвено; но кто постигнетъ умъ Господень, или кто изслѣдитъ совѣтъхъ его, аще ли паки воставитъ и соберетъ расточеная, и исцѣлитъ сокрушеная, и имижѣ вѣстъ самъ святыми своими судбами?“

Смирение вѣяло и отъ думитъ и отъ изнѣмошелата фигура на скитника — монахъ, но въ очитъ му свѣтело нѣщо привлекателно и мощно, нѣщо велико.

Но повечето не забѣлѣзваха туй, що свѣтѣше въ взора му и не се замисляха надъ него.

— „Защо всичко туй? се питаха тѣ съ очудвание. Той можеше съ тази ученость въ монастиря игуменъ да стане, та да склопи очи извѣстенъ и уважаванъ отъ хората. А сега отъ село на село се скита никому не драгъ, никому неизвѣстенъ и ще скрѣсти ржцѣ въ незнаенъ край и вѣчна забрава ще покрие гроба му. . . .

Смирениятъ монахъ чуваше всичко туй и прѣдпочете незнаенъ да се скита, не милъ, не драгъ и никому не извѣстенъ

И той склопи очи въ единъ незнаенъ край и въ бѣднитъ селски гробища скромно погребоха незнаиния странникъ.

И всичко го забрави. Тѣзъ който му пророчествуваха забрава имаха право. Тѣ кога умрѣха пишно погребение ги изпрати въ вѣчния покой и дълго за тѣхъ говорѣха и ги споменуваха.

* * *

Но минаха години. Забрава и буренъ покри гробоветъ и имената на тѣзи, които бѣха „практични“ и „умни“ и служиха само на признани цѣнности. А името на скромния монахъ се заноси отъ уста на уста и стана символъ на нова идея, на копнѣжитъ на цѣлъ народъ.

Минаха още години. Богъ благоволи да събере

1) Въ своя „Царственникъ“ Паисий, при братоубийството, приписва на Самуила и отцеубийство и за тия прѣстолени мисли, че Богъ прати страшнитъ наказания нему и на държавата му

„расточеная“ и да изцѣли „сокрушеная“. Историята видѣ, че въ взора на скромния монахъ е свѣтилъ въ зародишъ гениятъ на единъ новъ народъ.

И възкръсна отъ забрава този новъ народъ, възкръсна съ ореолъ на величие и слава и името на скромния монахъ.

Туй, което скромниятъ монахъ едва да мечтай смѣше, стана дѣйствителностъ. Туй, което той отъ скромностъ едва да изкаже се рѣшаваше, се зароди въ душитѣ на хилядници български сърдца и ги вдѣхнови на подвигъ и борба.

И потърсиха гроба на този скроменъ монахъ, въ които заживѣ блѣнътъ на цѣль народъ.

Гроба не намѣриха, но навсѣкждѣ намѣриха слѣдитѣ на скромния монахъ. Неговитѣ слѣди намѣриха въ всѣко българско село, въ всѣко българско сърдце. Защото въ всѣко българско село и въ всѣко българско сърдце слѣди остави тази малка книжка, която скромниятъ монахъ навсѣкждѣ носѣше съ себе, но не я занесе въ гроба. Тѣзъ, които потърсиха гроба на неизвѣстно склопилия очи въ забравенъ край намѣриха, че той е живъ. Намѣриха, че той е заживѣлъ съ живота на цѣль народъ.

И като го намѣриха живъ, не търсятъ вече неговиятъ тлѣненъ гробъ.

Ако нѣкога пакъ намѣрятъ и този гробъ, то на него ще изобразатъ емблема на безсмъртието и надъ нея ще напишатъ:

„Той служи на жива идея“.

Тази идея го вдѣхнови по широкия дворъ и гѣстия лѣсъ на Хилендаръ. Той почувствува въ атмосферата на монастирския покой, че свещена правда е да живѣе човѣчеството тѣй мирно и сговорно, както духътъ на свѣтогорскитѣ свѣтци изисква отъ атонскитѣ братя. Добрѣ е всѣки народъ да си се развива съ свой езикъ и надъ свои прѣдания и непрѣплетуванъ отъ други народи да осмъществява Божията правда въ животъ. Добрѣ е и Божествено-справедливо е и българския народъ да не гине въ забрава и пѣтисничество, а свободно да прояви туй що Богъ е вложилъ въ душата му и що той дѣйствително нѣкога е почналъ да проявява. Добрѣ е и българскиятъ народъ смѣло на свой езикъ да търси общение и приближение къмъ Бога въ исторически напрѣдъкъ и духовна култура.

Тази бѣше живата идея, зарадъ която той остави монастирскитѣ стѣни и умрѣ самотенъ. Той знаеше, че, макаръ на него тя да носи незнаенъ гробъ и врѣмenna забрава, тя все пакъ носи живота, тя все пакъ ще служи на най-висшето въ живота.

И тази жива идея и подвизитѣ и въздишкитѣ по нея бидоха благословени отъ Бога на живота и свѣтлината. Тази жива идея даде животъ на неговия гробъ.

И при мисльта за този незнаенъ гробъ младото поколѣние повтаря днесъ: „Той служи на жива идея“ и черпи отъ тази мисль въдѣхновение и сила, за да служи на живота, на Божественото въ живота на своя и неговия народъ.

М. Дриновъ (†)

Отецъ Паисий.

I.

Неговото врѣме. Първата половина на миналия вѣкъ, може да се каже, е най-черно врѣме въ живота на нашия народъ. Колко тежко и да е било материалното състояние на българитѣ въ 15, 16 и 17 вв., кол-

кото тѣ и да сж били утиснати и погазени, тѣ все още не сж били изгубили народната свѣсь, не сж забравяли, че и тѣ сж единъ отъ народитѣ на свѣта, че сж народъ съ минало, съ история. Паметъ за това историческо минало живѣла е още между българитѣ и била е ангелъ-хранителъ на българската народностъ при толковато пагуби за сжществуването ѝ условия. Ние имаме доста описания за състоянието на народа ни въ 15, 16 и 17 вв. Истина е, че когато четешъ въ тия описания страданията на българитѣ, сърдцето ти се кжса отъ жалостъ, — но при всичко това, все пакъ намѣрвашъ нѣкакво успокоение: често, подъ тѣзи физически страдания, мѣркатъ се доста утѣшителни бѣлѣзи, такива бѣлѣзи, които показватъ, че въ тѣзи страдалци тлѣе още народното чувство, че въ тѣхъ не е умрѣла всѣка надежда. Такива бѣлѣзи сж честитѣ много или малко енергически опитвания на българитѣ въ онѣзи усилни врѣмена да положатъ конецъ на злочестинитѣ, да привдигнатъ пакъ народността си.

Съсвѣмъ друго зрѣлище прѣдставява българскиятъ свѣтъ отъ началото на 18-ия вѣкъ: ни една утѣшителна черта, на която би можалъ да си отпочине уморения отъ тежки теглила погледъ, никакъвъ бѣлѣгъ отъ духовенъ животъ, въ нищо не се явява народната свѣсь. Не му е врѣмето, нито пакъ мѣстото да излагаме тукъ подробно причинитѣ, които докараха народа ни до такова загубено състояние въ 18-ия вѣкъ. Щемъ да заблѣжимъ токо накжсо, че твърдѣ грѣшатъ онѣзи, които отъ този фактъ заключаватъ за нищожеството на българския народенъ характеръ, за българската ужъ неспособностъ къмъ дългъ исторически животъ. Ние имаме сега на ржцѣтъ си доста много доказателства, че на този фактъ прѣдшестувала дълга и упорна борба отъ страна на българитѣ, които токо слѣдъ съвършено съсипване всячкитѣ си физически сили сж се покорили на своята много злочеста сждбина: фанариотитѣ като черни гарвани сж се спуснали на умаломощения юнакъ и му сж съсвѣмъ извадили душата. Тѣй, нашиятъ народъ е билъ мъртъвъ отъ началото на 18-ия вѣкъ: българитѣ не сж вече сжществували като народъ, а сж съставяли единъ купъ отъ люде-утиснати, подавени, разнебитени. Самата дума народъ, по старобългарски езикъ, била е загубена тогава и е била замѣнена съ думата *хора*, която е заета отъ грѣцки езикъ *χώρα χωρικός*, и означава кърски жители, *χωρίται*, обречени на всѣкакъвъ видъ тежки трудове и теглила. Токо такива и наистина сж останали българитѣ отъ онова врѣме. Ако нѣкой и да е сполучвалъ да се по-привдигне до по-човѣшки граждански животъ, то той вече не е билъ българинъ, ставалъ е грѣкъ, защото на българинътъ не е приличало да живѣе граждански животъ, това било дадено токо на гърцитѣ. Българинътъ е трѣбвало да бжде токо хорятинъ, роденъ токо за тежкъ трудъ или за кърска работа. Сжществувала е наистина още българска патриаршия въ Охрида, която, ако да щѣше, можеше да бжде малко или много добъръ стражъ на българската народностъ, но работата е, че и това българско достойние въ 18-ия в. било е токо по името си българско. Та освѣнъ това, охридскитѣ иерарси гледали сж явно, че и противъ тѣхъ се ухищрява силното константинополско фанариотство, та поради това били сж заузети токо съ своята лична сждба. Малко сж имали врѣме да мислятъ за българитѣ, съ името на които сж се титулосвали, а съ пота прѣхранвали.

Токо далече отъ свѣта, въ оградитѣ на нѣкои мѣнастири, увардила се е да не погине паметъ за българската старина и прѣдставление за българския народъ.

Отъ срѣдата на 18-ия вѣкъ, когато за възкрешение на българския народъ могло е да се каже: *lasciate ogni speranza* (оставете всѣка надежда), надъ българската

земя, като зижделното слово надъ първоначалния хаосъ, се е раздалъ гласъ отъ Хилендарския мѣнастирь: разнебитенитѣ и разглобени българи отъ този гласъ сж наченали да се сглобяватъ пакъ въ единъ народъ. Този гласъ е гласътъ на Хилендарския иеромонахъ и проигумень Пайсий, въ лицето на когото ние имаме единъ отъ примѣритѣ, които показватъ, що може да направи единъ човекъ за цѣль народъ. Въ 1762 г. слѣдъ дълговременъ трудъ Отецъ Пайсий е пуналъ между българитѣ една света за тѣхъ книга подъ надсловъ: *Исторія Славяно-болгарская о народахъ и о царяхъ и святыхъ болгарскихъ и о всехъ дѣяніяхъ болгарскихъ, собрано и наредено Паисіемъ іеромонахомъ бывшаю въ святыхъ гори Донскія отъ епархїи Самоковския въ мѣсто ицѣкъ (1762) на пользу роду болгарскому.*

Тази книга е обнародвана по старовѣрски обичай въ ржкопись, защото книгопечатането тогава не е още съществувало за българитѣ. Този начинъ обнародване, обаче, не е затруднилъ разпространението на тази книга, но още послужилъ ѝ е, както щемъ да видимъ, на добро: въ ржкописно списание можало е да се напише много нѣщо, което въ печатна книга не би хванало мѣсто. . .

Отъ заглавието на Паисиевото списание ние се научаваме, че то е писано въ 1762 г. и че творецътъ му е родомъ отъ *Самоковския епархїи*. Повече нѣщо за себе си Пайсий ни е оставилъ въ послѣсловieto си, което ние привождаме отъ слово до слово.

„Азъ Пайсія иермонахъ и проигумень хилендарски совокупихъ и написахъ, отъ руски рѣчи прости обратихъ на български прости рѣчи и словенски. По мало снадеше ме ревность и жалость по рода своего болгарскаго, зашто неимѣятъ история заедно совокупена за прѣславная дѣянія изпервая врѣмена нашего и святыхъ и цари. Тако и укоряху насъ многожди сербие и греци, зашто не имѣяме своя история; азъ зрѣхъ по многихъ книгахъ и исторіяхъ ради българи много извѣстие написано. Того ради возприяхъ трудъ много за двѣ лѣта собирати по мало отъ много истории, и у нѣмска земя повече за то намѣрение ходихъ. Тамо обрѣтохъ история Маврубирова за сербие и българи въ кратцѣ за цари, а за свети никако не писалъ, латининъ билъ, не изповѣдуеть святыхъ болгарски и сербски, кои просияли послѣди, откакъ ся отдѣлили латиняни и греци. Но и за сербски свети злѣ пишатъ и покривлетъ, а за болгарски никако не поменуеть. Тако азъ прѣзрѣхъ свое главоболие, яко за много врѣме страдахъ, тако и утробою болѣхъ велми, и то отъ желание много, що имѣяхъ, прѣзрѣхъ, и отъ многоврѣменна погребанная и забвенная едва совокупихъ, заедно рѣчи и слова написахъ. Не бистъ мнѣ тщаниемъ за рѣчи по граматика слагати и слова помѣщати, но совокупити заедно сию историцу, и совокупихъ сию въ Хилендаръ монастирь, при игумена Лаврентия брата моего единоподнаго и старѣйшаго мене. Въ ему тогда лѣта петдесять, а мене четиридесять. — Въ то врѣме даяше Хилендаръ данъ туркомъ три хиляди гроша и задолжилъ бѣше двадесеть и седемъ хиляди гроша, и бѣ много смущение и несогласие братско, за то не могахъ стерпети къ тому въ Хилендаръ и изидохъ, и придохъ въ Изуграфъ, и ту еще много обрѣтохъ извѣстие и писма ради българи, и присовокупихъ, и скончихъ реченая въ сию историцу на ползу роду нашему Иисусу Христу, ему же подобаеть всякая слава, честь и поклонение со безначалнимъ его отцемъ и прѣсвятимъ его духомъ нинѣ и присно и вовѣки вѣковъ. Аминъ“

Ние нѣма да тълкуваме тия думи: въ тѣхъ всичко е ясно, по-ясно отъ всеко наше тълкувание. Въ списанието на отца Пайсія се срѣщатъ още нѣколко редове, които съдържатъ още нѣщо за него, — привождаме ги и тѣхъ: „Азъ вси монастири святогорски изтражихъ, гдѣ имѣтъ болгарски стари книги и царски привилегии тако

по България, гдѣ ся обрѣтають по много мѣста стари книги болгарски, повяше необрѣтесе за цари болгарски писано. Нѣкоимъ святимъ жития имѣтъ пространно, но вократцѣ написахъ здѣ, колико совокупити ихъ вси вкупѣ въ сию историцу краткую, да знають вси българи“. Отъ извѣстието, което г. Кръстовичъ напечати въ 11-ия брой на „Читалището“, научаваме се, че и слѣдъ написването на исторіята си о. Паисий пакъ е пжтувалъ по България, доходилъ е и въ Котелъ, около 1765 год. Той носилъ съ себе и исторіята си, която е раздавалъ да се прѣписава.

Това сж всичкитѣ извѣстия, които имаме за сега за отца Пайсія. Казвамъ за сега, защото не губя надежда, че щатъ се издирятъ слѣдъ врѣме и по-подробни извѣстия за него, ако не писменни, а то поне по изустно прѣдание увардени въ Самоковъ или на Св. Гора.

II

Неговата история. Списанието на отца Пайсія отъ научна страна нѣма твърдѣ голѣма цѣна; но ние и нѣмаме никакво право да искаме отъ него строга историческа критика. До негово врѣме българската история не е била токо-речи ни почекната, — паметницитѣ ѝ сж били още разсѣяни по безчислено множество книги, все на чужди езици. Имало е нѣкое и друго кратко изложение на българската история (Дюканжъ, Асемани), но тѣзи изложения сж били на латински езикъ и били сж недостъпни за единъ светогорски инокъ въ миналия вѣкъ. Токо едно таково изложение могло да бжде достъпно на отца Пайсія, защото е било прѣведено на руски езикъ; ние разумяваме книгата на рагузкия абатъ Мавроорбини, която пръвъ пжтъ се появи въ 1601 г. въ Пезоро на италиански езикъ, а въ 1722 г. е прѣведена на руски подъ този насловъ: *„Книга исторіографіа печатіа имене, славы и разшренія народа славянскаго“*. Отецъ Пайсий е издирилъ тази книга, която е събрана и изложена безъ никаква критика, и тя му е била най-главниятъ източникъ. Други западенъ източникъ, види се, му е билъ Бароний, който такожде е билъ прѣведенъ на руски езикъ въ 1716 г.: *Дѣянія Църковная и Гражданская* отъ рождества Господа нашего Иисуса Христа изъ лѣтописаніи Кесаря Баронія собранная и пр. Ние мислимъ, че о. Пайсий е ималъ на ржцѣтъ си и тази книга, защото въ списанието му намираме, че той цитува нѣколко страници отъ нея. Но и Барониевитѣ извѣстия за българитѣ освѣнъ дѣто сж изложени не критически, но още сж разпиляни по всичката му пространна книга. — Гръцкитѣ източници, съ които се е ползвалъ о. Пайсий, сж повечето легенди и отечники (патерикони), които сж прѣизпѣлнени съ всѣкакви басни и чудеса. — Колкото до българскитѣ източници той казва за тѣхъ въ прѣдисловието си: „Българитѣ сж имали и истории царски и кондики архиерейски . . . и жития и правила святимъ болгарскимъ много, не било въ оно врѣмя шампи словѣнски, а чловѣци отъ небрѣжения не прѣтолковали, но на мало се мѣста такива книги обрѣтали“. Тукъ авторътъ като казва, че при падането на българското царство съсипали сж се много черкви, монастири и архиерейски дворове, продължава за изгубването на историческитѣ български паметници така: „и въ то врѣмя погубили ся они истории царски, и на много святни жития и правила и нинѣ нѣма они книги лѣтописни що ся били пространно написани ради всего народа и царие болгарскихъ. Азъ много книги и прѣмногочетехъ и възискахъ за много врѣмя прилежно, и не могахъ никадъ обрѣсти рукописни и печатни, но мало и рѣдко и въ кратцѣ обрѣтается. — Отъ това се види, че при всичкото си старание да наиде за исторіята си български източници, о. Пайсий не е ималъ добра сполука, но все пакъ е намѣрилъ нѣщо. Много

би било полезно да се разгледа добръ цѣлата му история и да се отбере изъ нея всичко, що е взето отъ български източници, отъ които нѣкои може сега и да не съществуватъ вече.

Значението на това списание най-добръ се познава отъ побужденето, което е накарало о. Паисий да поемне този трудъ, отъ цѣлата, която го е ръководила, отъ умѣнето, съ което той постига цѣлата си; на тия три страни ние обръщаме внимание. Първитъ двѣ ние намираме доста ясно изложени въ слѣднитъ думи на о. Паисия: „Укоряху насъ многожди сѣрбие и греци, зашто не имѣяме своя история . . . Того ради възприяхъ трудъ“. На друго мѣсто той казва: „Азъ видѣхъ отъ много болгари, зашто идуть по чужди езикъ и обичай на свой езикъ хулятъ, за то здѣ написахъ, и они отцѣругатели кои не любятъ свой родъ и езикъ, написахъ да знаеть“. — Най-послѣ свѣршва труда си съ слѣднитъ думи: „Скончахъ реченная въ сию историциу на ползу роду нашему болгарскому“.

Загубеното и потлачено състояние на българската народностъ, недостойнитъ и горчиви присмивания и хули, които сж слушали българитъ отъ страна на съседитъ си, ревностъ и жалостъ по рода своего болгарскаго — това сж побужданията на отца Паисия. Съживѣване повѣналитъ народни чувства у българитъ, съ други думи, съживѣване българската народностъ — това му е цѣлта. Нека разгледаме сега, какъ отива той къмъ тази цѣль. Той доста подробно излага славното минало на българския народъ и чрѣзъ това изложение се старае да вдѣхне нравствената сила въ свѣрменицитъ му българи, да ги извади отъ това самоуничижение, до което ги е докарало изгубването изпомежду имъ народната свѣсь. При това той често се обръща къмъ онѣзи българи, „кои ся обрацають на чужда политика и не радеть за езикъ болгарски, но ся учать читати и говорити по гречески и срамвется да се наречеть болгари“. Съ разни наставления, съ доказателства, а понѣкога и съ строго укоряване той се старае да свѣсти тѣзи загубени българи или, както ги нарича той, отцѣругатели. „О неразумне и юрде!“ казва той въ прѣдсловието си на тѣзи отцѣругатели, „поради что се срамишь да ся наречешъ болгаринъ, и не четишь по свой езикъ и не думашъ? Или не са имали болгари царство и господарство“ и пр. „Но отъ что ся ти, неразумне, срамишь отъ свой родъ и влачишь ся на чужди езикъ? Но са рече: греци са по-мудри и по-политични, зато рече, лучше е пристати по греци. Но вижъ, неразумне, отъ греци има много народи по-мудри и славни, дали си оставля нѣкой грекъ свой езикъ и учение и родъ, както ти, безумне, що оставляшь и неимашъ никой прибитокъ въ грѣцка мудростъ и политика. Ти, болгарине, не прѣльщай се, знай свой родъ и езикъ и учи се по своему езикъ; боле есть болгарска простота и незлобие и пр.“. Отъ друга страна той често се спира надъ българскитъ присмивачи и обличава тѣхнитъ брѣщолевения, фактически доказва всичката неумѣстностъ на тѣхнитъ присмивки, които сж имали такова влияние на проститъ българи, што ги сж докарали до положение да се отричатъ отъ народността си. Между присмивачитъ и хулителитъ български първо мѣсто заематъ, разумѣва се, гърцитъ, — нека видимъ, какъ се относи о. Паисий къмъ нихъ. Гърцитъ спроти него сж токо прѣхитри спекулянти, хитърци, гордѣливи, тѣ сж по-мудри и по-политични. Това имъ е всичкото прѣимущество прѣдъ българитъ. Освѣнъ дѣто нѣматъ никакви добродѣтели ни сѣмейни ни граждански, но още „и отнимають отъ прости и похищають неправедно, и више грѣхъ и не полза, отъ njihна политика приемлють“. — Въ това нравствено падане на гърцитъ нѣма нищо за похвала, „боле есть болгарска простота и

и незлобие“, казва о. Паисий, който се чуди на заблуденитъ си съотечественици, зашто ги иматъ на почестъ и чудатъ имъ се и влекатъ се по нихенъ езикъ и обичай. — Но говорило се е тогава: „болгари са прости и глупави и не имѣють рѣчи политични. . . и не имаютъ отъ нихъ много търговци и книжници и хитри и славни на земли. . . , но са повеке отъ нихъ прости ораче и копаче и овчаре и прости занаятлии“. Тази недостойна клевета Паисий опровергава съ такива думи: „Или не са имали болгари царство и господарство, за толико царствовали и били чудни по вся земля, и много пути отъ силни римляни и отъ мудри греци дань вземали, и давали имъ царюве и кралюве отъ свои царски дѣщери въ съпружество, и да би имѣли миръ и любовь съ цари български, и отъ всего славенскаго народа най-славни били болгари, първо са они патриарха имѣли, перво они ся кръстили, най-болѣ земля они освоили, токо отъ своего народа славѣнскаго они силни и честни били, и първи святии словѣнски отъ болгарски родъ и езикъ просияли“. . . Цѣлата история Паисиева като че ли е фактически опровержение на този укоръ. Ако българитъ, иска да каже той, наистина да нѣматъ отъ нихъ много търговци, и книжници си хитри, и славни на земли по това врѣме, ако наистина тѣ сж останали токо орачи, копачи и прости занаятлии, въ това не е виновна тѣхната природна глупостъ, както сж казвали гърцитъ; въ такова положение сж ги докарали самитъ тѣзи гърци, и то не съ нѣкакви особени доблести, но чрѣзъ низкото си лукавство, съ което сж могли да привлечатъ на своя страна политическата сила, та съ тази сила съсипали всичкитъ български учрѣждения „и обрацають все на гречески езикъ. Тая вина болгаромъ отъ греческая духовная власть произходить и много насиле неправедно отъ гречески владики терпять въ сия врѣмена“ . . .

Между хулителитъ и присмивачитъ български о. Паисий назовава сѣрбитъ и руситъ — *Сѣрбие, Руси и Мъскали*. Въ конца на 17-и в. множество сѣрби се изселиха изъ турската земя въ Австрия, дѣто имъ дадоха да се поселятъ въ Срѣмъ, Банетъ и Бачка. Тамъ при по-добро политическо положение тѣ започнаха да си завѣждатъ училища, въ които, обаче, въ врѣмето Паисиево, науката не е отивала по-горѣ отъ Псалтиря. Тѣзи сж сѣрбитъ, които сж се присмивали на българитъ. Тѣхнитъ хули Паисий обличава твърдѣ въщо. Той първо имъ припомнува историята, която сравнява съ българската и отъ това сравнение извожда, че когато българитъ въ просвѣщението и въ гражданския животъ сж стоели на висока степенъ, имали сж „патриархи и цари и по своему язикъ читати почели“, сѣрбитъ не сж били още ни покърстени. При това той напомнува на сѣрбскитъ ругатели „болгаромъ“ да не забравятъ, че нихнитъ братя „кои су на турци даници горе су прости, нищетни отъ болгари“. Разправата си съ сѣрбскитъ и руски хулители Паисий свѣршва съ тѣзи думи: „но они руси и сѣрбие да благодаратъ Бога де ги е покриль отъ пограние . . . и отъ греческая власть архиерейская. Шо болгари страдають да су они то мало изкусили, то би весма болгаромъ благодарили зашто въ толико страдание и насиле держатъ свою вѣру непрѣмено“.

III.

Неговитъ ученици . . . Имало е много прѣправяче и допълняче на Паисиевата история. Имало такива, които сж работили въ по-новитъ врѣмена. Къмъ тѣхъ ние относимъ и извѣстния „Царственикъ“, които е издаденъ въ Будинъ въ лѣто 1844 отъ Христаки Павловича. За жалостъ, ние нѣмаме сега при себе тази книга, за да докажемъ това фактически, но до колкото помнимъ съдържанието на този „Царственикъ“, мислимъ, че не се

лъжемъ ако кажемъ, че той е внукъ или правнукъ на благословения трудъ на отца Паисия.

Нека да кажемъ, че освѣнъ тия пространни списания, отецъ Паисиевия трудъ е далъ поводъ да се явятъ въ новобългарската ржкописна писменость и други помалки трудове: нѣкои четци въодушевени отъ неговата история или отъ трудоветъ на неговитѣ ученици вземали сж се за перо и сж съчинявали или съкратени български истории или малки нѣкои исторически списания все съ такава родолоубива цѣль.

Всичко това показва, какво голѣмо значение е ималъ отецъ Паисий въ духовния животъ на народа ни. Благословеното негово слово не е остало мъртво: то скоро се е разнесло по българскитѣ сърдца, „овихъ согрѣвая животворною топлотою, овихъ побуждая и повдигая на проповѣдь народнаго пакибытія“. Това благодатно слово е извадило цѣло поколѣние ученици, които сж продължавали начатото отъ учителя дѣло, и подобно нему чрѣзъ възкръшение българската старина сж се старали да извадятъ народа си отъ самоуничиженіето, до което сж го докарали враговетъ му, а заедно съ това да го приведатъ въ съзнание и възродятъ къмъ новъ исторически животъ. Срѣдството, за което сж се уловили тѣзи благовѣстници е било вѣрно, а словото имъ е имало магическа сила на читателитѣ. „И вие потрудете ся, братия, да почитети исторію сію да ви буди на поизу, боларомъ похвала и на пакость грѣкомъ“. Петина четци на Априловия прѣписъ сж повторили тѣзи прости но многозначущи думи. Въ тѣхъ сж се изляли сърдца дълбоко разклатени отъ едно съвсѣмъ ново за тѣхъ и необикновено четиво. — На Геровия ржкописъ такожде се срѣщатъ нѣколко записи отъ четци. Единъ отъ тѣхъ казва: *Лѣтопись болгарскіи заради болгарскитѣ народи; които чите, съ внимание да чите, да познай, како са имали болгаритѣ царство.*

Ние сме навикнали да броимъ възраждането на народа си отъ началото на нашия вѣкъ и туряме Априлова съ Неофита, Венелина и пр. Да, гслѣми сж заслугитѣ на тѣзи благодѣтели народу ни. Но дали не ще е по-право да отнесемъ възраждането си на 60—70 години по-рано и да туримъ на чело отца Паисия?

1871 г., мартъ 10.

Гавраиль Кръстевичъ. (†)

Едно писмо.

Достопочтени Редакторе на Периодическото Списание „Читалище“

Нѣкои си, и най-паче противницитѣ наши, мислятъ и проповѣдуватъ че ужъ българскитѣ жалования противъ греческитѣ владици и българский въпросъ се породили само отъ нѣколко години насамъ, и то по побуждение страстно на малцина нѣкои лица. Какъ това е съвсѣмъ безосновно, ние българитѣ го знаемъ сички; но за доказателство на невѣрующитѣ наши противници, както и за сладко удовлетворение народнаго чувства, ниеви приносимъ и молимъ да помѣстите въ *Читалището* слѣдующето любопитно, ако и въ много части неправо, историческо извлечение изъ едно кратко българско ржкописно повѣствованіе, „събрано и наредено Паисіемъ иеромонахомъ бывшаго во Святіи Горы Аѳонскіи отъ епархїи Самоковскіа на ползу роду Болгарскому въ лѣта 1762“, какго самъ сочинителтъ въ началѣ Предисловія своего казва. Както ние се научаваме изъ едно извѣстие писано въ началѣ на тази ржкописна книга, тя била *принесена отъ самото Иеромонаха Паисия изъ Свята Гора на Котелъ идѣто била прѣписана въ лѣтъ 1765 отъ*

Стойка Иерея, въ врѣме епископа Прѣславскаго Гедеопа при изстоятеля епитропа церковнаго Христа поклонника, и поставена за вѣчно хранение у храма святыхъ Апостоль Петра и Павла.

Въ Цариградъ, 16 февр. 1871.

Вашъ приятель

Гавраиль Кръстевичъ

Ето реченото извлечение.

Вземли зде опасно читателю.

„Да помниши въ кое врѣме поставили болгарски цари себе Патриарха, въ Терново, и колко сѣятни обрѣтаются отъ языка болгарскаго.

Симеонъ нарицаемый Лабасъ, царь болгарский восприелъ царство по Михаила. Заповѣдалъ папа римский три лѣта Болгаріа, защо и папини епископи Павелъ и Формосъ много народъ кръстили. Но въ то врѣме отступилъ папа римский отъ благочестіи, защо греци изгнали изъ Болгаріе папини епископи; и поради болгарі, кой да би ги имѣялъ подъ своя власть, много распра и прѣние било между греци и римлѣни; за то се конечно проклели и разлучили греци и римлѣни, и сстали болгарі подъ Цариградска патриаршія нѣколко врѣме.

Но греци на поставление архиепископа Терновскаго искали много злато и дани отъ цари Терновскіи, но Симеонъ Лабасъ имѣялъ велика бранъ и жестока войска на греци много врѣме. За то святокупство що зимали за поставление архиереа и за други гнѣвъ що имѣялъ на греци, отступилъ отъ патриаршія Цареградская, и хотѣлъ пристати къ Римлѣномъ. Того ради гречески патриарсѣ, вси четири, ово да учинятъ миръ и согласіе съ болгарі, друго да не отпушаютъ ихъ въ римско ересь, благоволили и поставили на Терново болгаромъ патриарха самовластна. Доклѣ царствовали болгарі, поставляли патриарха и епископи отъ свой языкъ болгарский, и въ Охридъ Терновски патриархъ поставлялъ архиепископа. По патриарха билъ первый Охридский, по него Преславский, пакъ Софійский. Въ Охридъ, въ Преслава и въ София имѣяли болгарски цари палати царски и седели барони велики, съдержали войнство болгарское, и събирали данъ народна. Ту имели архиепископи перво по патриарха. Тако и у Видинъ билъ великий, и архиепископъ четвърти по Софианскаго архиепископа. Тако си имѣяли цари четири барони, или бейлеръ-бегѣве, по царя, що са строили войнство болгарское. Тако и четири архиепископи или митрополити, що са били по патриарха Терновскаго, що са имѣяли подъ собою много епископи подъ Болгаріа надъ болгарски езикъ. Тако имѣяли чинъ и правление. А когда имѣяла и греческая земля нѣколко крати подъ собою цари болгарски, войнство болгарское и барони поставляли на они страни и мѣста гречески, и владици и священници гречески не дирали; никаго ничто (не) заповѣдалъ патриархъ Терновский на гречески епископи и священници, нъ точию надъ болгарі заповѣдалъ, надъ свои епископи и священници, а въ чужди епархїи духовни не са владѣли, но царско войнство. Тако и греце, когда земали на време отъ болгарі нѣкои мѣста, войнство царское, а не епископи и священници (поставляли).

Послежде, когда се узели и попрали турци Болгаріа, тогда са патриарси Цареградски, съ турска помощъ и съ насилие, паки освоили Терновская патриаршія подъ своя власть, и на пакость и злоба що имѣятъ на болгарі еще исперво време, непоставляютъ отъ болгарскаго языка епископи болгаромъ, но все отъ гречески языкъ, и нерадѣютъ отнюдъ за болгарски школи или учение, но обращаютъ все на гречески языкъ. — За то са ос-

тали болгари прости, и неучени, и неискусни писаниемъ, и много се отъ нихъ обратили на греческая политика и учение, и за свое учение и языка слабо брегжати. Тая вина болгаромъ отъ греческая духовная власть приходитъ, и много насилие неправо отъ гречески владки терпятъ въ сия врѣмена. Но болгари примають ихъ благоговѣно, и почитаютъ ихъ за архиереи, и сугубо плащатъ должное. За то по тѣхна простота и незлобие *въсприимуть отъ Бога мзду свою*. Тако и они архиереи, шо съ турска сила, а не съ архиерейское правило, творѣтъ болгаромъ велика обида и насилие *и они по свое дѣло и безсоветие въсприимуть мзду свою отъ Бога* по речену: яко ти въздаси комужду по дѣломъ его.

— > < —

К. Иречекъ.

Историкъ Паисий Самоковски.

Великото умствено движение, което разклатило Европа въ XVIII ст., засегнало сжщо така и славянскитѣ народи, които, съ изключение на руситѣ и поляцитѣ, били свършено забравени. Шепя просвѣтени патриоти направили въ тѣхъ прѣвратъ, който е въ висока степенъ интересенъ за историка. Този прѣвратъ и сега още се приписва отъ западна Европа на политическото въздѣйствие на руситѣ, като че ли политическитѣ агитации могат да извикатъ такава дълбока промѣна въ народния животъ. У чехи, лужичани, словинци, хървати, сърби и болгари националното чувство се пробудило почти едновременно, ала у всѣко племе самостоятелно. Коренната причина на този постепенъ и тихъ прѣвратъ е въ стремежа къмъ образование, което може да се постигне само чрезъ отечественъ езикъ. Съ малко книги стариятъ народенъ духъ се пробудилъ отъ дълбоката летаргия; скоро се развила начална литература на изоставенитѣ толкова дълго врѣме езици. Най-напрѣдъ това движение засегнало само по-долната народна маса; тази промѣна си пробила по-бавно пътъ въ по-високитѣ кръгове, които били усвоили повече чужди елементи.

Въ вѣчно зеленитѣ планини на Атонъ калугеринтъ Паисий (Παΐσιος) свършилъ въ 1762 г. своята малка книжка: „Славяно-болгарска история за народитѣ и царетѣ и за българскитѣ святици“, съ появата на която се захванало българското движение. И у другитѣ славяни първата пробуда става чрезъ изучаване на отечествената история.

Кой е билъ Паисий и що го е подбудило да напише своята славяно-болгарска история? За съжаление, отговорътъ ни на този въпросъ ще бжде непълненъ, понеже за Паисий ние знаемъ само онова, което той самъ разказва за себе си. Той се е родилъ въ 1720 г. въ Самоковската епархия, въ околността на стария Рилски манастиръ; билъ братъ въ Хилендарския манастиръ на Света Гора, дѣто станалъ и проигуменъ.

На 7 августъ 1758 г. дошелъ въ Хилендарския манастиръ сърбскиятъ историкъ Иоаннъ Раичъ, младъ мъжъ съ рѣдко прилежание и благороденъ характеръ. Той добилъ западно образование въ унгарскитѣ езуитски училища и изучилъ богословието въ Киевъ. Той отишелъ въ Атонъ да събира материалъ за сърбската история. Недовѣрчивитѣ хилендарци не му позволили да се ползва свободно съ тѣхнитѣ богати ръкописни съкровища. Подиръ два мѣсеца той се върналъ недоволенъ въ Карловицъ.

Пълнитѣ съ ентузиазъмъ думи на сърбския историкографъ и проявената отъ него неуморна ревностъ да събира материали за сърбската история, вѣроятно, сж подбудили младия Паисий да направи нѣщо подобно и

за своя народъ. Присмивкитѣ на сърбскитѣ и грѣцки монаси, че болгаритѣ нѣматъ история, усилили въ него това рѣшение. Въ продължение на двѣ години той събиралъ материалъ въ Атонъ и въ България; съ тая цѣль той ходилъ дори въ „нѣмска земя“, вѣроятно, въ Банатъ. Съчинението на добровнишкия абатъ Мауро Orbini, подъ название „Regno degli slavi (Pesaro 1601; прѣведено на руски въ 1722 г.) което е смѣсъ отъ истини и легенди безъ всѣка критика, било главния му източникъ, макаръ то и да го не удовлетворявало. При това той се ползвалъ съ всемирната хроника на Барония (по руск. 1716) и съ нѣкои грѣцки легенди. Отъ българскитѣ източници той знаелъ само нѣкои грамоти и жития на светци. Подиръ тази подготовка, Паисий, макаръ и боленъ, захваналъ да пише своята книга въ Хилендаръ, когато по-големиятъ братъ билъ тамъ игуменъ. Турцитѣ наложили на манастиря данъкъ 3000 гроша годишно и дълга на манастиря достигалъ 27000 гроша. Поради това между монаситѣ се появили несъгласия, които накарали Паисия да се прѣсели въ Зографския манастиръ. Въ този старобългарски царски манастиръ той намѣрилъ нѣкои нови помагала, съ помощта на които завършилъ своя трудъ (1762 г.). Отъ по-нататъшната му съдба ние знаемъ само, че обходилъ България и давалъ своята хроника да я прѣписватъ; така, въ 1765 г. ние го намираме въ Котелъ.

Трудътъ на о. Паисий относно критическото изслѣждане миналото на България нѣма по-големо значение, отколкото, напр. Фирдуси за древно-персийската и Качичъ за далматинската история. Ала той ималъ безцѣнно значение за най-новото развитие на българския народъ.

На всѣка страница блика страстна любовъ къмъ отечеството. Съ пламенни думи Паисий напомня на своитѣ дълбоко паднали сънародници славнитѣ дни на тѣхното минало, когато тѣ, управлявани отъ свои царе и патриарси, били чутовни и уважавани. Той силно укорява гърцитѣ, задѣто пращатъ на болгаритѣ само гърци владци, а не се грижатъ да откриватъ български училища, задѣто държатъ народа въ простота и невѣжество и, съ помощта на турското насилие и въпрѣки царскитѣ закони, вършатъ криви работи. Той кани своитѣ сънародници да се възправятъ срѣщъ грѣцки дѣла и да ги отхвърлятъ. Силно напада той отстъпникитѣ, които се учатъ да четатъ и пишатъ по грѣцки и не искатъ да се признаватъ за болгари. Въ име на историята си болгаритѣ, споредъ неговия съвѣтъ, трѣбва да се стараятъ да почитатъ своя езикъ. Паисий се разправя не само съ гърцитѣ, но и съ съплеменнитѣ на болгаритѣ австрийски сърби и съ руситѣ. Нека, казва той, тѣ да благодарятъ Бога, че ги е запазилъ отъ турското иго и отъ фанариотитѣ.

Проститѣ, но дълбоко прочувствувани думи на Паисия, намѣрили съчувственъ отекъ въ всички български земи. Въ скоро врѣме се явили негови послѣдователи, които внесли добавки въ неговото съчинение. Най-стариятъ отъ тия подражатели (1797 г.) прибавилъ списъкъ на 114 града отъ всички краища на България. Този списъкъ свѣдочи, че съставителтъ му билъ добръ запознатъ съ географнитѣ граници на своя народъ. Неговата ненавистъ къмъ гърцитѣ е много по-силна, отколкото у краткия Паисия. Още въ настоящето (XXIX) столѣтие Паисиевата хроника често се прѣписвала, додѣто Христати Павловичъ я напечаталъ въ 1844 г. въ Офенъ, макаръ и въ силно измѣнена форма, подъ насловъ „Царственикъ или българска история“.

— > < —

Проф. В. Н. Златарски.

Паисий и неговия пръвъ ученикъ.

Завѣтътъ, който остави на своитѣ съотечественици нашиятъ пръвъ историографъ, о. Паисий Хилендарски, намѣри най-горещъ приемъ както между неговитѣ съврѣменици, така и въ потомството. Това се изказва отъ една страна въ не малкото извѣстни намъ досега прѣписи на неговата „Исторія славяноболгарская“, а отъ друга—въ благоговѣнието, което чувствува всѣки истински българинъ прѣдъ тая малка, но цѣнна и пълна съ значение за насъ книжка, и съ което той винаги произнася името на нейния авторъ. Но о. Паисий съ своята „Исторія“ не само възроди националното чувство въ своя народъ, като го запозна съ неговото историческо минало, но и възбуди въ по-младото поколѣние интересъ къмъ самостоятелно изучаване на това минало. Това ни свидѣтельствува издаваната за пръвъ пѣтъ „Исторія о болгарскомъ народѣ славенскомъ“, написана въ 1722 год. отъ единъ неговъ по-младъ съврѣменикъ — о. Спиридонъ иеросхимонахъ...

О. Спиридонъ е писалъ своята история по образеца, по плана и дори въ посоката на своитѣ прѣдшественици. Той, както и Паисий, почва съ библейскитѣ събития слѣдъ смъртъта на Ноя, като се старае да произведе българитѣ непосредствено отъ потомството на послѣдния; той, както и Паисий, излага събитията отъ отечествената история само отъ фактическа страна и малко се гриже да ни ги прѣдстави въ тѣхната вжтрѣшна връзка. Спиридонъ трѣбва да се счита не като робски подражател или простъ прѣписвачъ на о. Паисия, но като неговъ подражател, защото по идея, т. е. желанието да възбуди съзнанието на своя народъ възъ основа на неговото историческо минало, той върви по стѣпките на о. Паисия, отъ което може да се заключи, че и мисълта да напише историята на своя народъ се е породила слѣдъ запознаването му съ Паисиевата... О. Спиридонъ е живѣлъ на св. Гора тъкмо въ онова врѣме и мѣсто, когато и дѣто о. Паисий е живѣлъ и писалъ историята си, слѣдователно той, като неговъ по-младъ съврѣменикъ, несъмнѣно се е познавалъ съ него и се е намиралъ подъ непосредственото негово влияние: той така сжщо несъмнѣно е билъ единъ отъ първитѣ слушатели, на които о. Паисий за пръвъ пѣтъ е проповѣдвалъ своитѣ патриотически идеи, още прѣди да ги оповѣсти на българския народъ прѣзъ своята история; той така сжщо е билъ и единъ отъ първитѣ, които сж знаели за великото дѣло на първия български историкъ, и които сж видѣли, а може и прѣписали най-напрѣдъ „Исторія славяно-болгарская“, тъй като той се е намиралъ цѣла година на Атонъ, слѣдъ като о. Паисий завърши и обяви въ 1762 г. за написването на своя трудъ, слѣдов. прѣди послѣдниятъ да прѣдприеме своето пѣтуване по България. Поради това намъ ни се струва, че въ това отношение по-вѣрно ще бжде, ако смѣтаме о. Спиридона като непосредственъ ученикъ на о. Паисий, който не само е билъ възпитанъ въ сферата на неговитѣ идеи, но още и до толкова ги бѣ усвоилъ, щото и по сетнѣ на чужбина той остана вѣренъ на тѣхъ...

Проф. А. Л. Погодинъ.

Паисиевата история.

Въ 1762 година въ самотна келия на зографския манастиръ билъ готовъ трудътъ, който е далъ такъвъ силенъ тласкъ на националното самосъзнание на бъл-

гарския народъ, — „Исторія славяно-болгарская о народахъ, и о царѣхъ, и о святыхъ Болгарскихъ“. Той е билъ откровение за българитѣ: ненапусто ги укорявали гърци и сърби, че ужъ българитѣ нѣматъ своя история, тъй се оплаква въ прѣдсловието Паисий. Като е билъ пламененъ патриотъ, той се стараялъ и у съотечественитѣ си да възпита сжщото чувство. „Колко пѣти видѣхъ азъ, че българитѣ зематъ чуждъ езикъ и обичай, а хулятъ своя езикъ. За туй именно азъ възхъ и написахъ — и нека тия отцехулници, които не обичатъ светия езикъ и народъ, знаятъ...“ Подобни тѣзи у Паисия сж не малко и нѣкои отъ тѣхъ трѣбало да рѣжатъ не вѣжди но да убодатъ учи на люде, които бързали да се отрѣкатъ отъ народа си зарадъ по-висшата, грѣцка култура. „Тѣ се обръщатъ на чужда политика и нехаятъ за българския езикъ, не се учатъ да четатъ и говорятъ по български и не се срамятъ, че сж българи. О неразумний юроде! — Защо се срамишь да се наречешъ българинъ? Защо не четешъ на езика си и защо не мислишь на него? Или българитѣ не сж имали царство и държава? Но той казва: гърцитѣ сж по-мѣдри и по-политични и за това по-е добръ да се мине къмъ гърцитѣ. Вижъ, неразумний, малко ли народи сж по-славни и по-мѣдри отъ гърцитѣ. Та нима нѣкой грѣкъ ще остави езика си, учението си и рода си? И какъ правишь това ти, безумний, който оставяшь своето и не получавашь никаква полза отъ грѣцката мѣдростъ и политика?“ И най-сетнѣ, дава поучение;

„Ти, българино, не се примамай. Знай рода си, знай езика си и се учи на него. По добри сж българската простота и незлобие“.

Съ такава сжщо вострастеностъ българскиятъ патриотъ се е опълчилъ и срѣщо грѣцкото духовенство, което се е стрѣмилъ да държи въ духовно робство и невѣжество българския народъ, който много неправедно насилие е търпѣлъ отъ грѣцкитѣ владици. Но българитѣ почитатъ за архиереи и сугубо имъ плащатъ за всичко длъжно — и затова, поради простотата и незлобие то си, ще приематъ отъ Бога наградата си; тъй и архиереитѣ, които съ насилие, а не съ християнско правило вършатъ на българитѣ велика обида и насилие, ще получатъ за дѣлата и безсвѣтността си наградата си отъ Бога“.

Идеитѣ на Паисия получили широко разпространение. Неговата история била прѣписана въ множество екземпляри, отъ които нѣкои съдържатъ допълнения. Въ скоро врѣме се появили послѣдователи на този баща на българската история. „Съ историята си въ рѣцѣ, както нѣкога Христовитѣ апостоли съ кръста, той трѣгналъ да буди и просвѣтѣва българската земя и повсѣдъ, дѣто и да проникнялъ, запалѣлъ сърдцата съ жителенъ пламъкъ“. Такова е значението на Паисия. И, наистина, пламъкътъ, запаленъ отъ тоя ентузиастъ на народното възраждане, но угасналъ. Най-близкитѣ ученици на Паисия сж негови достойни продължители и такива сжщи неуморни, упорити самоотвержени будители на народната душа...

(Изъ „Исторія Болгар.“ отъ проф. А. Л. Погодина, Спб., 1910, стр. 153—159).

Граници на българская земя.

Единъ отъ прѣписвачитѣ на Паисиевата история е внесълъ, между другитѣ добавки, имената на венчки български градове на българекото отечество. Списъкътъ на градоветѣ обема венчки български крайнини. Той показва, че прѣписвачътъ

е познавалъ много добръ географията на своето отечество. Ето този списъкъ :

Болгарская земля на четири части се раздѣлява.

Первая часть Мисиния и колко градови има у **Българий** : Белоградчикъ, Неготинъ, Фетисла, Берковица, Кутловица, Видинъ, Враца, Уряво, Лома, Ловичъ, Никополъ, Севлиево, Плевенъ, Свѣшовъ, Столний градъ Терново, Русси, Арбанасъ, Родостолъ, Селявстра, Ряво, Разградъ, Мачинъ, Джумая, Шуменъ, Ксада, Кесаково, Пазаржикъ, Преслава, Баба, Тулча, Каварна, Варна, Козложа, Тия градови вси въ Задгория, между Стара Планина и Дуная, отъ Черно море до Ветисла : 33 градови болгарски.

Часть вторая у Фрикии колко градови има болгарски : Созово, Бабапски, Сара, Нона, Адрианъ, Бургасъ, Айло, Месеврия, Айтосъ, Палчикъ, Малотерново Карнобать, Жеравна, Узунжово, Аскою, Чирпанъ, Захра, то е Велта : Загора, Янболъ, Сливенъ, Котелъ, Казанлакъ, Карлово, Егрополи, Филибе, Стена, Пазарджикъ, Самоковъ, Ихтиманъ, Златица, Пещера, София, Радомиръ, Дупница, Жумая, Кюстендилъ, Ваня, Врезникъ, Транъ, Пиротъ, Враня, Лесковицъ, Нишъ, Круша.

Тия са градови вси у Фрикии между Стара планина и Трача планина, отъ Черно море и отъ Андрианову до Нишъ : 41 градови болгарски.

Часть третья Македония. Колико градови има болгарски : Новай, Кож-стѣна, Скеча, Гюмюрчина, Смилянъ, Захна, Просечена, Драма, Филнопусъ, Неврокопъ, Меомия, Ваня, Меленикъ, Сера, Дамирисаръ, Жумая, Дохрянъ, Петричъ, Кочани, Паланка, Кратово, Команово, Тиквишъ, Велясь, Оеленсь, Скопѣ, Балжа, Водинъ, Новградъ, Негошъ, Катраница, Вардаръ, Трищина. Тия са градови вси у Македония между планина Деспота и между Греция : 37 градови болгарски.

Часть четвертая, колико градови има болгарски у **Дардания** : Охридъ, старая столица болгаромъ, Витола, Прилишъ, Нови пазаръ, Дяково, Призрянъ, Тетову, Калканда, Елбасанъ, Шкодра, Рѣка, Добра, Ужеца, Горнарска, Долна добра, Скендръ, Крушовица, Корабъ, Новосело, Влясово, Веръ : 21 градови.

Тия са градови вси въ *Дардания* крайна венецианомъ : то е западная страна болгаромъ. *Флаккия* восточная страна болгаромъ. *Македония* южна страна болгаромъ. *Загоре* сѣверна страна болгаромъ. Конецъ.

Кратка история заради болгарския родъ¹⁾

Въ отколишнитѣ врѣмена този болгарския родъ твърдѣ билъ честенъ и славенъ, каквото разумѣхми отъ много истории. И не туку Асия, ами и Европа го славилъ, защото тѣзи българи имали четири добродѣтели, твърди похвални. Първа, *юнашество*, дѣто идели, все тие навивали. Втора, *правдина*, защото безъ правда нищо ни правили. Трета, *судили по праву* и не лицемерно, и на судъ пари никоги ни зимали, каквото сѣга зиматъ глоба.

¹⁾ Тази добавка е внесена въ историята на о. Паисия отъ сация прѣписвачъ, който дава списъка на българскитѣ градове. Вѣд. на редак.

Четверта добродѣтель, *не грабили* чуждо нѣщо, и не биле лакоми за чуждо имани. И заради тѣзи тяхви добрини сичкитѣ родови ги славилъ и хвалили.

И отъ тази история ша са яви тяхната правда и добрина:

Алкоинъ, краль сипелийский, имаше голяма завистъ и злоба противо гарцитѣ, защото бѣши той латиницъ : и собра много войска и дойде съ гимии въ грацката земля, и много пакости направи и обра сичката земля и оплени, и дойде съ гиминтѣ въ Селеникъ. И тамъ обра сичкия народъ, и узе на мажетѣ женитѣ, и ги даде на свойтѣ си войскарп и въ поругание. И за мирото отъ светаго великомученика Димитрия, та го даде на свойтѣ си подложници, да са мажатъ съсъ него, а сичкитѣ граждани, малки и големи, стари и млади, держешп ги запрѣни, та ги мачеше гладни и жедни. А царя гречески нищо не може да имъ помогне. И са видѣха въ голяма бѣда и невола. Тогисъ тие писаха до царя болгарскаго въ Терново и тварди му са моляха да доди да ги отгарве отъ рацетѣ Алкоинови.

Тогисъ царя избра единъ воевода, та проводи въ Селеникъ и му зарачалъ да иссекать сичката войска Алкоинова, а него самъ живъ да заведатъ. И тако като дошалъ воеводата въ Селеникъ, първенъ обзель гиминтѣ Алкоинови и сичката му войска иссекаль. А него варзанъ откаралъ въ Терново и го извела прѣдъ царя на судъ и царь му думалъ тесъ речи : брате, азъ ни та судя, защото и ти си царь като мене, че и ти садишъ виноватитѣ, които струватъ лоши работи. И ти самси разсуди твоитѣ работи, та кажи и менѣ и азъ да зная, за какво са тие достойни :

Тогасъ отговорилъ краль Алкоинъ и реклъ. „Во истину право говоришъ, о царю ! Азъ когато бяхъ на моятъ престолъ, не знаяхъ, какво самъ струвалъ, а сѣга като са видѣхъ въ голяма теснота, сѣга познавамъ моитѣ добри работи, че азъ бяхъ царь, а сѣга стоя предъ вашето царско лице варзанъ, като хайдутинъ и кога азъ самъ билъ такавъ, ами мойте хора, какви ли са биле ? И тогасъ горко заплакалъ краль Алкоинъ и самси са на смерть осудилъ, и повѣлелъ царь та го обесили за десното ребро, и тай си погиналъ. И пакъ праводилъ царь неговъ си человекъ въ Селеникъ, и царекото повѣление, варналъ сичкия оберъ на хората, дѣто го бяха разграбили войскаритѣ Алкоинови, а геминтѣ негови харизаль на грецитѣ, съ сичкото щото се въ тяхъ намѣри, и нищо нищя да земи.

И тука си изявили четири добрини, които ги имали болгаритѣ въ онова врѣме, сирѣчь : *юнашество*, що навили на Алкоина и оттарвали гарцитѣ отъ бѣда и неволя.

Правдина, що накому зло ни учинили. *Право судие*, що право судилъ царь, Алкоина. Не *лакомство*, що нищо ни зели отъ иманито Алкоиново. Видиши ли благородие, разумъ и правда въ този родъ, какавъ е билъ някое си врѣме ? И заради това ги хвалили сичкитѣ родови.

Прѣписи отъ Паисиевата история.

Историята на о. Паисия е разпространявана въ прѣписи отъ ржка на ржка. Такива прѣписи ще има много. Досега се е писало за 8 такива прѣписи. Най-

стариятъ отъ тия прѣписи е отъ 1765 г., и най новия отъ 1845 г. Ето прѣписитѣ по имената на тѣхнитѣ прѣписвачи или притежатели.

1. *Котленски*, снетъ на 29 януарий 1765 г. въ Котелъ отъ Стойка Иерея, послѣ епископъ Сафроний Врачански. Съхранява се въ Народната библиотека въ София.

2. *Рилски*, снетъ въ 1771 г. въ г. Самоковъ отъ свещ. Алексо Великовичъ Поповичъ и пазенъ въ св. Рилската обителъ.

3. *Жеравненски*, снетъ въ 1772 год.

4. *Дриновски*, снетъ въ 1772 год. и съхраняванъ у наслѣдницитѣ на покойния професоръ М. Дриновъ.

5. *Тошковишки*, снетъ въ 1830 г., принадлежи на почетния Одески гражданинъ Н. С. Тошковичъ и за вѣщанъ на г. Калоферъ.

6. *Башкѡйски*, снетъ въ 1842 г. 28 октомврий въ с. Башкѡи, у Бесарабия, отъ свещ. Василъ Маноловъ. Притежава го Ив. Икономовъ въ г. Тулча.

7. *Търновски*, снети въ 1842 год. В. Търново отъ учителитѣ Петко Рачовичъ Славейковъ и Христо Драгановъ, въ два екземпляра и пазени въ Народната библиотека въ г. София.

8. *Шишковски*, снетъ въ 1845 год. отъ Теодоръ Николаевичъ Шишковъ и пазенъ отъ Н. А. Начевъ.

Пишешиятъ тия редове има прѣдъ себе си и 9-и прѣписъ. Този прѣписъ е снетъ отъ Харитонъ монахъ въ 1832 г. мѣсець януарий 10-и день. Отъ този прѣписъ сж заети статийтѣ „Болгарская земля“ и *Кратка исторія заради болгарския родъ*, които сж помѣстени на друго мѣсто въ днешния брой на „Ц. в.“. Не се знае само мѣстото дѣто е снеманъ прѣписа. Никждѣ въ цѣлия ржкописъ не се намира бѣлѣжка за мѣстото, дѣто е живѣлъ прѣписвача, когато е снемалъ прѣписа. Прѣписътъ е подвързанъ и запазенъ добръ. Само въ срѣдата сж скжсани четири листа, именно листоветѣ 79, 80, 81 и 82, дѣто се разправа за Св. Кирилъ и Методий и покърщението на българитѣ.

Орѣховска Църковна Ливница

Обявление

№ 8

Орѣховската Църковна Ливница обявява за знание на господа интересуещитѣ се, че на 28 май т. година, въ 3 часа подиръ обѣдъ, въ канцеларията на Ливницата, ще се произведе търгъ съ явно мало-надаване за доставката на (2,000) двѣ хиляди килограма чистъ пчеленъ воскъкъ Анадолско или мѣстно произведение съ първоначална оцѣнка 4 лв. 70 ст. килограма.

Залогъ за правоучастие въ търга е 5% съ прѣдварително прѣдставени восъчни проби, иначе нѣма да се допускатъ до телеграфическо оферирание.

Желающитѣ конкуренти трѣбва да се съобразяватъ съ чл. 11—16 отъ закона за общественитѣ прѣдприятия.

Восъка ще бжде доставенъ на два срока: 1000 килограма на 15 августъ т. год., а другитѣ 100 килограма на 15 октомврий с. г.

Всичко което се отнася до търга ще се отпраща до Прѣдседателя на ливницата.

Тръжнитѣ книжа могатъ да се видятъ всѣки присжтственъ день и часъ въ Ливницата.

гр. Орѣхово 28 априль 1912 год.

Прѣдседателъ на Ливницата **Протоерей Ив. Опровъ.**

Печатница „День“ — София.

Явузь-Деренско църковно настоятелство.

Обявление

№ 8

Понеже обявениятъ за 24 того търгъ, за отдаване на прѣдприемачъ постройката на църква въ с. Явузь-дере, не се състоя по неявяване на конкуренти, извѣстява се на интересуещитѣ се, че на 21 май т. год., въ 4 часа слѣдъ пладнѣ, въ помѣщението на архиер. намѣстничество въ г. Каваклии, втори пжтъ ще се произведе търгъ за сжщата цѣль съ тайна конкуренция. Исканиятъ залогъ е 5% върху стойността на прѣдприятието, която възлиза на 12000 лева.

Чл. чл. 11—14 отъ закона за общественитѣ прѣдприятия сж задължителни за конкурентитѣ. Поемнитѣ условия могатъ да се видятъ всѣки присжтственъ день и часъ въ канцеларията на Каваклийското архиер. намѣстничество. Прѣдложенията се приематъ само до горѣозначения день и часъ.

с. Явузь-дере, 25 априль 1912 година.

Отъ настоятелството.

Рашковско Черковно Настоятелство.

Обявление

№ 4.

Рашковското църковно настоятелство обявява, че на 20-й май тая година отъ два часѣтъ послѣ пладнѣ въ Рашковското общинско управление, Орханыйска околия, ще се произведе търгъ съ тайна конкуренция, за отдаване на прѣдприемачъ направата на църквата въ селото.

Искикуемия залогъ е 5% отъ стойността на прѣдприятието, което възлиза на дванадесетъ хиляди петстотинъ педесетъ единъ лева и 85 стот. (12551·85 лева).

Членове 11—14 отъ „Закона на общественитѣ прѣдприятия сж задължителни за конкурентитѣ. Поемнитѣ условия могатъ да се видятъ всѣки присжтственъ день въ канцеларията на Рашковското общинско управление.

с. Рашково, 2 мартъ 1912 година.

Отъ Настоятелството.

Обявление

Настоятелството при църквата „Успѣние Прѣсв. Богородици“, въ гр. Габрово обявява на интересуещитѣ се, че на 20 май тази година, въ 3 часа послѣ пладнѣ въ канцеларията на Габровското Архиерейско Намѣстничество, ще се произведе търгъ съ тайна конкуренция за отдаване на прѣдприемачъ направата на църковната артика, измазванието църквата отвънъ, прѣпокриване кубегата и други ремонти.

Искания залогъ е 5% отъ стойността на прѣдприятието, което възлиза на 8500 лева.

Чл. чл. 11—14 отъ „Закона за общественитѣ прѣдприятия“ сж задължителни за конкурентитѣ. —Прѣдложенията ще се приематъ до (3) три часа слѣдъ обѣдъ.

Плановетѣ, поемнитѣ условия и вѣдомостъта за цѣнитѣ, могатъ да се видятъ есѣки присжтственъ день, въ Габровското Архиерейско Намѣстничество. г. Габрово. 2-и май 1912 год.